

Heidegger ja kysymys ei-mistään¹

Martin Heideggerin virkaanastujaisluennolle heinäkuussa 1929 osallistunut nuori opiskelija Heinrich Wiegand Petzet kuvaili luennon jälkeen tuoreeltaan tuntemuksiaan: ”Kun lähdin auditoriosta, olin sanaton. Hetken ajan tunsin kuin olisin silmännyt maailman perustaa ja kamaraa. Jotain joka oli uinunut kauan sisimmässäni, oli kosketettu. Heidegger herätti sen kysymyksellään: ’Miksi on olevaa pikemminkin kuin ei-mitään?’”²

Heideggerin Mitä on metafysiikka -luennon³ pääasiallinen teema on metafysiikan perustan kysymys, joka nousi hänen ajattelunsa ytimeen *Olemisen ja ajan* (1927) ensimmäisen osan ilmes-tyttyä. Tähän perustaan on hautautunut Petzetia äimistyttänyt kysymys, joka on näennäisesti häkellyttävän yksinkertainen. Luennosta, sen jälkisanoina (1949) sekä johdannosta (1943) kuitenkin paljastuu, että ei-mikään, tuo kysymys muassaan, on vähintään yhtä unohdettu ja tärkeä kuin Heideggerin jumalkäsitem, oleminen, itse.

Tähän unohdukseen löytyy luennosta ja sen täydennyksistä kaksi syytä. Ensimmäinen on ”laskeva ajattelu”, joka pelkistää olevan numeroiksi ja latistaa olemisen kokemuksen. Toinen vikapää, joka ei ole edellisestä erilinen, on logiikka, joka modernisoituvassa lännessä perää herruuttaan ainoana käypänä tietämisen tapana. Nämä lähtökohdat Heideggerin aikainen tiede (joka tuskin on lähtökohdiltaan muuttunut nykypäivään tullessa) korottaa hyveiksi ja näin onnistuu unohtamaan tärkeimmän, oudoimman ja voimakkaimman: kokemuksen ei-mistään. Siksi moderni nihilismi, kuten se esiintyy laskevassa, hyödyllisessä ja teknistyneessä ajattelussa on nihilististä perimmiltään siksi, että se ei pysty ymmärtämään ei-minkään merkitystä eikä siitä syystä olemisen mieltä.

Sama syytös koskee myös akateemista tiedettä, jonka kritiikillä Heidegger luentonsa aloittaa: tiede ”ei halua kuulla ei-mistään mitään”, mutta se tarvitsee, ironista kyllä, ei-minkään käsitteen itsemäärättelynsä ja tutkimuskohteidensa ymmärtämiseksi⁴. Heidegger pyrkii osoittamaan, että ei-minkään kokemus on modernien läntisten ajattelutapojen vastainen, jopa siinä määrin, että ”itse ’logiikan’ idea pirstoutuu varsinaisemman kysymisen pyörteessä”⁵. Näistä syistä ei-mikään ei ole Heideggerille pelkkä metafysiinen idea, vaan kriittinen voima, joka auttaa kyseenalaistamaan läntisen metafysiikan ja siitä versovien erityistieteiden perusteet.

Ei-minkään teema kulkee punaisena lankana läpi koko Heideggerin ajattelun. *Olemisessa ja ajassa* (1927) ei-mikään esitellään vielä *Daseinin* keskeisenä rakenteena. Vuoden 1929 metafysiikkaluennossa avatun metafysiikk-

kakritiikin kehittäminen jatkuu vastasuomennetussa *Jobdatus metafysiikkaan* -teoksessa (alun perin 1935) ei-minkään siivittämänä. Heideggerin ”toiseksi pääteokseksi” kutsutussa *Beiträge zur Philosophie (vom Ereignis)* (1936–1938) ei-mikään suhteutuu vuorostaan ’tapahtuman’, *Ereignis*, ajatteluun. Toisen maailmansodan jälkeisissä teksteissä Heidegger tekee jaon olemisen paljastavan ja nihilistisen ei-minkään välille. Selkeimmin tämä arvottava ele ilmenee kirjeessä Ernst Jüngerille (*Zur Seinsfrage* (1955)). Vaikka painotukset muuttuvat ja ei-mikään saa Heideggerin ajattelussa uusia rooleja, idean ydin pysyy jokseenkin samana: ei-mikään joko paljastaa olemisen sinänsä tai esiintyy sen toisena, kätkeytyä nimenä. Heideggerin kuulu ’olemiskysymys’ (*Seinsfrage*) on siten erottamattomissa ei-minkään kokemuksesta ja tuon kokemuksen tutkimisesta. Vahvemmin sanottuna: ei-minkään kohtaaminen on kuninkaantie olemisen paljastumiseen. Tuossa kohtaamisessa paljastuu myös olemisen pohjaton pohja: että oleminen ja ei-mikään ovat yhtä. Ytimekkäimmän tämä tulee ilmi Heideggerin vuonna 1949 luentoon tekemässä marginaalimerkinnässä, joka jättää vain vähän tulkinnan varaa: ”ei-mikään ja oleminen samaa”⁶.

Vuoden 1929 luennossaan Heidegger ei välttä nimeämistä ei-mitään. Toisin sanoen hän ei problematisoi ei-minkään nimeämistä ”joksikin”, päinvastoin – hän jopa substantivoi sen (*das Nichts*), toisin kuin esimerkiksi Leibniz, Hans Jonas ja Schopenhauer, joille ei-mikään tarkoitti useimmiten negatiota⁷. Heideggerin ratkaisu on paradoksaalisuudessaan kiinnostava. Miten ei-mikään voi olla ei-mitään, jos sillä on ”ei-minkään” nimi? Eikö tuo nimi tee ei-minkään joksikin ja tuo sen yksinkertaisimmankin kommunikaation piiriin? Vaikka Heidegger painottaa ilmiön kokemuksellisuutta, nimeämisen problematiikasta ei päästä eroon. Oleellinen tulee silti osoitetuksi: kieli kääntyy ei-mihinkään, mutta ei-mikään ei käänny kieleen. Ei-minkään nimi ei ole ei-mitään itsessään. Mutta ongelma jäsentyy toisin, kun muistetaan, että ei-mikään ei *ole*, vaan oleminen on ei-mikään itse.

Heideggerin luennon omaperäisyys on sen negaatio-suhteessa. Tekstin alkupuolella Heidegger esittää joukon ratkaisevia retorisia kysymyksiä:

”Ei-minkään kokemus osoittaa oudon tien tutkimattomassa maastossa, mutta voi antaa toisaalta Heideggerin suomimaa logiikkaa tukevamman jalansijan.”

”Tarjoutuuko ei-mikään vain, koska ’ei’, siis kieltö, tarjoutuu? Vai onko asia päinvastoin? Tarjoutuvatko kieltö ja ’ei’ vain, koska ei-mikään tarjoutuu? Sitä ei ole päätetty, sitä ei ole kertaakaan avoimesti nostettu kysymykseksi. Väitämme: ei-mikään on todellisempi kuin ei ja kieltö.⁸”

Jos intuition vastaisesti ei-mikään perustaa kiellon, ei-mikään ei ole sinänsä negatiivinen ja kieltävä käsite. Näin ei-mikään irtoaa myönnöstä, kiellosta ja kommunikaatiosta, se toimii itsensä varassa, kuitenkin olematta mitään. Tätä kummallista ei-olemisen tapaa Heidegger keksii kuvata uudisverbillä ’nichten’, ’ei-mikäännyttää’⁹. Ei-mikään ei siis ole, mutta se toimii silti omalla tavallaan. Ei-mikään tulee kieleen verbimuodossaan voimana, joka kuitenkin ei ole kieltö. ’Nichten’ on subjektitonta toimintaa ilman tekoja, jonka subjekti voi kohdata, jos on kohdatakseen. Takeita tälle kohtaamiselle ei ole, mutta virittyminen sille on mahdollista.

Heideggerin metodi, jolla hän lähestyy ei-mitään, tiivistyy yhteen kysymykseen. Kysymys ”Miksi on olemassa jotain eikä ylimalkaan ei-mitään?” on kuulunut eri muodoissa Leibnizista lähtien länsimaisen metafysiikan peruskysymyksiin. Saksalaisella kielialueella samaa kysyivät, kukin tavallaan, niin Schelling, Schopenhauer kuin Hans Jonas. Hegel vastasi kysymykseen *Logiikan tieteesä* (1812) asettamalla ei-minkään (*das Nichts*) dialektiseen suhteeseen olemisen (*das Seyn*) ja tulemisen (*das Werden*) kanssa. Heidegger viittaa Hegelin kuuluisaan väittämään puhtaan olemisen ja puhtaan ei-minkään yhteydestä luentonsa loppupuolella, mutta ei Hegelin tapaan syntetisoi näitä. Heideggerille olemisen ja ei-minkään välillä ei ole dialektiikkaa, koska ne ovat paradoksaalisesti olemuk-

sellisesti yhtä. Heideggerin luennossa se on metafysisistä peruskysymyksistä metafysisin, mutta juuri perustavuutensa vuoksi se auttaa irtautumaan metafysiikasta¹¹. Tämä irtautuminen ei tapahdu järjen, vaan välittömän ja paljolti ei-tiedollisen kokemuksen tasolla. Ei-minkään kokemus osoittaa oudon tien tutkimattomassa maastossa, mutta voi antaa toisaalta Heideggerin suomimaa logiikkaa tukevamman jalansijan:

”Vain koska ei-mikään on paljastunut kohtolomme perustalta, olevan koko outous voi vallata meidät. Vain kun olevan totuus painostaa meitä, se voi herättää ja nostattaa meissä ihmetystä. Vain ihmetyksen pohjalta – eli ei-minkään paljastumisessa – nousee esiin ’Miksi?’.”

Mutta mitä ei-minkään kohtaaminen tarkoittaa? Heidegger löytää kaksi tilaa, joissa ei-mikään tulee luokse. Ne ovat ahdistus ja pitkästyminen¹². Kummatkin näistä ovat siinä määrin ei-subjektiiivisiä, että Heidegger ei tarkoita ahdistuksella intentionaalista pelkoa tai henkistä jännittyneisyyttä. Kyseessä on aitosaksalainen metafyyminen *Angst*, joka ”tapahtuu vain harvoin hetkinä” ja jonka paljastamassa ”ei-minkään kirkaassa yössä olevan väärentämätön avoimuus nousee sellaisenaan esiin”¹³. Pitkästymisestä Heidegger kirjoittaa vähemmän ja hiljaisemmin äänenpainoin kuin ahdistuksesta, mutta yhtä kaikki kokemuksena pitkästyneisyys virittää ahdistuksen kaltaiseen tilaan, jossa oleva vetäytyy ei-minkään edestä.

Kummassakin tilassa on perimmiltään kyse Heideggerin perusteemasta, olemisen paljastumisesta, mutta ei-minkään kautta tämä paljastuminen saa omalaa-tuisia piirteitä. Ei-mistään paljastuva oleminen nousee

”Tällä kohtololla on paikkansa ja aikansa, sen tyhjyydellä on sijansa ja mielensä.”

nimittäin pintaan sen syvimmän juuren myötäisesti, ”ei-mikään olevan toisena on olemisen huntuu”, kuten Heidegger jälkisanoinaan kirjoittaa¹⁴. Osoittautuu, että oleminen ja ei-mikään ovat perimmiltään yhtä, tai vielä vahvemmin: oleminen on ei-mitään, kuten Heidegger vuonna 1949 lisäsi luentonsa marginaaliin.

Tässä on ensinnäkin kyse on subjektin alueen ja käsitteen kumouksesta. Ei-minkäänsä ymmärtänyt on ei-minkään *Platzhalter*¹⁵. Termi viittaa moniaalle, tytopografiassa se tarkoittaa tekstin sokeistoa ja matematiikassa yhtälön muuttujaa. *Dasein*, suomeksi esimerkiksi ’kohtolo’¹⁶, on siis eräänlainen X. Tämä olemisen kohta on ei-minkään määrittämä jokerikortti, jonka tilalle voi tulla mitä tahansa, ja joka voi, ainakin mahdollisesti, ottaa minkä hyvänsä muodon: ei-mikään ei ole sen vähempää kuin kaikki. Jos näin on, subjektissa ei tällöin ole mitään eikä se itse ole mitään. Tällä kohtololla on kuitenkin paikkansa ja aikansa, sen tyhjyydellä on sijansa ja mielensä. Kohtolo on itsessään merkityksetön, ja se saa merkityksensä paikkansa perusteella. Subjektin termin ”das Nichts selbst nichtet” voi tarkoittaa tätä. Ollaan hyvin lähellä zen- ja chan-buddhalaisia lähtökohtia: minuus, ego ja länsimaisen subjektin metafysiikka ovat verhoja, jotka on viritetty peittämään ei-mikään itsessään.

Analogia Itä-Aasiaan ei ole tuulesta temmattu. Kuten seuraavaksi huomataan, ei-minkään kaukaa kantautunut ja kauas kantava ajatus oli yhtäältä merkityksellinen mannermaisesta filosofian identiteetille, länsimainen kokemusrakenteen ja kielitajun kritiikille, mutta toisaalta se aukaisi lännen ja idän filosofioiden vuoropuhelua. Itä-yhteys osoittaa, että Heidegger ei keksinyt ajatusta yksin.

Vaikuttaa tosin siltä, että hän oli ei-mikäänsä kanssa oikeaan aikaan väärässä paikassa, sillä luennon vastaanotto oli pääosin murskaavaa.

Syytöksiä ja väärinymmärryksiä

Vuoden 1949 jälkisanoinaan Heidegger vastaa kolmeen luentoonsa vastaan osoitettuun syytökseen¹⁷. Heidegger väittää häntä syytetyn (1) irrationaalisuudesta (2) ”ahdistuksen filosofian” ylistämisestä ja (3) nihilismistä. Heideggerin vastahyökkäys osoittaa, että hän oli arvattavan pettynyt ja harmissaan teoksensa vastaanottoon Euroopassa. Heideggerin argumentteja ei ole tarpeen toistaa tässä: kolmen syytöksen taustat ovat historiallisesti kiinnostavampia ja kertovat teoksen vastaanotosta ja vaikutushistoriasta.

(1) Irrationaalisuussyytös liittyy Rudolf Carnapin kahteen 1930-luvun alkupuolella julkaistuun artikkeliin, joissa Carnap hyökkäsi ”metafyysisiä pseudo-ilmaisuja” vastaan. Debatin keskeisin puheenvuoro oli Carnapin artikkeli ”Überwindung der Metaphysik durch logische Analyse der Sprache”, vuodelta 1931, jossa hän otti paraatiesimerkiksi mielettömästä metafyysestä kielenkäytöstä Heideggerin luennoista lauseen ”Ei-mikään ei-mikäännyttää”¹⁸. Carnap hyökkää sanan ”ei-mikään” väärinkäyttöä vastaan: loogisesti ottaen se ei voi toimia substantiivina eikä verbinä. Heideggerin kannalta sen pahempi logiikalle, joka hänen katsannossaan oli väärinymmärryksen riippuvainen ei-mistään, halusipa se tai ei. Tässä kohdissa muilta osin erinomainen Jussi Backmanin Heideggerin ja Carnapin kiistaa koskeva artikkeli ymmärtää Heideggerin tarkoituksen väärin. Carnapin

**”Heideggerin ei-mitään
käsittelevät tekstit ovat
perustavanlaatuisen
epäilyttäviä, kuten
hyvän filosofian tulee
ollakin.”**

riepottelemaa fraasia ei ole mielekästä kääntäen parafraaseerata muotoon ”kielteisyyden osallisuus todellisuuteen oma-aloitteisesti”.¹⁹ Ei-mikään ei tarkoita tai edellytä kieleltä tai olemiselta kielteisyyttä, vaan päinvastoin. Ei-mikään on olemisen toinen nimi, joka on siitä viime kädessä erottamattomissa.

Ironista tiettenkin on, että Carnap ja Heidegger yrittivät kummatkin omilla tavoillaan (uuskantilaisen) metafysiikan ylittämistä. Kummatkin pitivät toisiaan auttamatta metafysiikkoina, Carnap Heideggeria käsitteellisen hämäryyden, Heidegger Carnapia logiikkauskon vuoksi. Ja mikä vielä parempaa, siinä missä Carnapille ei-mistään tuli symboli metafysiikkaan takertumisesta, Heideggerille se viitoitti tietä ulos metafysiikasta.

(2) Syytös ahdistuksen filosofian luomisesta palautuu Heideggerin vastaanottoon Ranskassa, ja eritoten Jean-Paul Sartren eksistentialismiin, joka Heideggerin jälkisanan kirjoitusaikaan oli saanut muotifilosofian aseman Pariisissa. Heideggerilaisen *Angstin* merkityksen ranskalaiset eksistentialistit sisäistivät tyylipuhtaasti. Sen sijaan ei-minkään merkityksen he tulkitsivat Sartren vanavedessä negatiiviseksi, ja käänsivät Heideggerin tarkoituksen ei-minkään alkuperäisyydestä ympäri.

Sartre väitti löytäneensä Heideggerin ajattelun ja ymmärtäneensä ei-minkään keskeisyyden nimenomaan Heideggerin luennon välityksellä 30-luvun loppupuolella. Uusimman tutkimuksen mukaan tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Dominique Janicaudin mukaan Sartre oli pakosti tietoinen Heideggerin ei-minkään filosofiasta vii-

meistään jo vuonna 1931²⁰. Tästä huolimatta on selvää, että Sartren korottama luento muotoili keskeisesti Heideggerin ajattelun vastaanottoon Ranskassa, ja vaikutti lähtemättömästi eksistentialismin vastaanottoon. Ei ole tiedossa, ymmärsikö Sartre vahingossa vai tahallaan väärin Heideggerin luennon perusajatuksen ei-minkään merkityksestä. Kuten todettu alkuperäisessä luennossa käy selväksi, että Heideggerille ei-mikään ei tarkoittanut suinkaan negatiivista ja poissaoloa, joille Sartre vuorostaan perustaa *L'être et le néant* -teoksessa (1943) käsityksensä ei-minkään merkityksestä. Tämä toisin- tai virheluenta leimasi kuitenkin välillisesti myös Heideggerin ahdistuksen filosofian luojaksi.

(3) Nihilismisyytös on kovin ja kiinnostavin. Georg Steiner kysyy: ”Onko Heideggerin leikki tyhjyyden ja ei-minkään kanssa pikemminkin äärimmäistä nihilismia kuin ’nihilismin ylittämistä’, kuten hän itse väitti?” Steinerin kysymys on hyvä, sillä Heideggerin omia sanoja ei pidä ottaa annettuina. ”Mitä on metafysiikka?” ja muut Heideggerin ei-mitään käsittelevät tekstit ovat perustavanlaatuisen epäilyttäviä, kuten hyvän filosofian tulee ollakin.

Nihilismin vaaraa, jota vastaan siis Heidegger jälkisanoinaan yliolkaisesti puolustautuu, on tarpeen valottaa lyhyesti tekstin *Zur Seinsfrage* (1955) avulla. Se oli alun perin kirje kirjailija Ernst Jüngerille. Kirjeessä Heidegger kirjoittaa ”meridiaanista”, joka erottaa hyvän ei-minkään nihilistisestä ei-mistään. Siinä missä nihilistinen ei-mikään on synonyymi olemisen unohtamiselle,

myönteinen tarkoittaa ”olemisen uuden käänteen” mahdollisuutta. Siksi ei-minkään tulkitsemisessa ei ole kyse vähemmästä kuin länsimaisen olemisen kohtalosta.

Kirjeessään Jüngerille Heidegger yrittää nietscheläistä volttia omaperäisellä kierteellä: passiivinen nihilismi on erotettava aktiivisesta, tässä tapauksessa jüngerilaisesta, nihilismistä, mutta kyse ei ole niinkään nihilismin ylittämisestä, vaan sen perusluonteen ymmärtämisestä. Väärä ei-mikään, se joka tuhoaa kaiken merkityserustan, ei ole ylitettävissä (*trans*), vaan paremminkin kierrettävissä tai alitettavissa (*peri*), samaan tapaan kuin Heidegger puhuu metafysiikan kritiikistä sen perustan, luennon sanoin ”metafysiikan puun juurimullan”, kääntämisenä²¹. Ei-mikään on siis merkityksellistettävä, vahvemmin sanoen koettava, uudelleen ja entistä varsinaisemmin, tekemättä siitä ajattelun esinettä tai epäjumalaa. Tehtävä ei ole tietenkään helppo. Tunnetusti meridiaani on ilmaan piirretty viiva.

Zur Seinsfragen kontekstissa kysymys nihilismistä ja ei-mistään laajenee poliittiseksi, kenties jopa kumoukselliseksi. On huomattava, että Heideggerin sanat on suunnattu ensi kädessä konservatiivivallankumoukselliselle Jüngerille²². Jos vielä otetaan Heideggerin ajattelun paikallisuuden vaatimus tosissaan, näyttää siltä, että nietscheläinen nurinkääntö ei suinkaan ollut universaalisoitava ele, vaan mahdollinen toisen maailmansodan jälkeisessä Saksassa ja saksaksi. Tässä kontekstissa väärä ei-mikään ja sen mukanaan tuoma nihilismi on sodan voittajavaltioiden teknologisen olemistavan ja laskevan järjen nihilismiä. Olemista kuunteleva ei-minkään kohtaaminen on tälle vastakkaisen olemisen perusta. Avoinmeksi jää, mikä on tämän toisen olemisperustan heideggerilais-jüngeriläinen poliittinen motivaatio toisen maailmansodan jälkeen. Lähes varmasti se on anti-moderni ja kohtalonomainen, mutta toisin kuin 1930-luvun kansallissosialismin vuosina, vuonna 1950 sen liittäminen elävään poliittiseen liikkeeseen ei ollut mahdollista.

Nämä kohtalokkaan politiikan kaiut ovat kuuluttavissa vuoden 1943 jälkisanassa metafysiikkaluontoon. Jälkisanan loppupuolella on tyylillisesti tiheä ja jälkisanan muihin aiheisiin nähden miltei irrallisen tuntuinen kohta, jossa Heidegger vetoaa ”uhrivalmiuteen” olemisen puolesta²³. Vuoden 1943 kontekstissa, jossa Saksan propagandakoneisto jauhoi kuumimmillaan, uhrausretoriikkaa on vaikea nähdä irrallaan natsi-Saksan sotaponisteluista. Samainen Petzet, joka osallistui Heideggerin luennolle vuonna 1929, ymmärsi hyvin jo ennalta Heideggerin ajatuskulun uhan todetessaan: ”Tämä polku ei ole paljon tallattu eikä vailla vaaraa”²⁴.

Ymmärrystä Japanista

Kaikesta kritiikistä huolimatta Heideggerin luennot saivat myös vastakaikua, tosin kaukana Freiburgista. Heideggerin luennolle oli osallistunut pieni joukko japanilaisia opiskelijoita,²⁵ jotka käänsivät tekstin heti seuraavana vuonna japaniksi. Japanista Heidegger löysi nopeasti ymmärtäjiä, eritoten niin sanotun ”Kioton koulu-

kunnan” piiristä. Japanilaiset oppineet eivät tuominneet luennon ydinajatuksia nihilistisiksi tai Carnapin tapaan lohduttoman metafysiiksiksi:

”Luento, joka käännettiin japaniksi jo 1930 ymmärrettiin välittömästi maassasi, toisin kuin nykypäivän Euroopassa, jossa sen sanoma sai osakseen nihilististä väärinymmärrystä.”²⁶

Sitaatti sisältyy vuoden 1963 kirjeeseen ”Briefwechsel mit einem japanischen Kollegen”, joka perustuu aiempaan pseudodiologiin, joka on osittain Heideggerin omasta kynästä. Tämä osoittaa, että Heideggerilla oli kova tarve tulla ymmärretyksi ja hyväksytyksi vakavasti otettavana filosofina. Anekdoottia merkittävämpää on, että Heideggerilla oli myös todellista vuoropuhelua japanilaisten filosofien kanssa aina 1920-luvun lopulta kuolemaansa saakka²⁷.

Reinhard May väittää, että Heideggerin ei-minkään ajattelu olisi läntisessä kulttuuripiirissä ainutlaatuista, ensisijassa siksi, että se muistuttaa niin suuressa määrin klassisia buddhalaisia ja taolaisia ei-minkään filosofioita²⁸. Eittämättä Heidegger asettaa ei-minkään kysymyksen omaperäisesti, mutta varhaisempia läntisiä vastineita on toki löydettävissä vaikka kristillisiltä mystikoilta, mainittakoon esimerkiksi Ristin Johanneksen ajatus ei-minkään paljastavasta ”pimeästä yöstä” ja mestari Eckhartin filosofiset saarnat, joissa kaiken pohja (keskiyläsaksan *Grunt*), Jumala ja ei-mikään ovat perimmiltään yhtä. Näitä melko ilmeisiä lähteitä tärkeämpiä ovat kuitenkin velat taolaiseen ja zen-buddhalaiseen ajattelulle. (Saksalais-)mystikoihin Heidegger viittasi etenkin myöhäistuotannossaan kiertelemättä, mutta taolaista ja zeniläistä velkaa metafysiikkaluennossa saati muuallakaan ei myönnetä.³⁰

Miten suomi, ja tässä tapauksessa käänös Heideggerin *das Nichts*ista, vastaa ei-minkään kysymykseen? Suomen sanaan, ei-minkään nimeen, sisältyy kieltö (’ei’) ja kysymys (’mikä’), jotka yhdysviiva yhdistää erottaen sanan tavallisesta kiellosta (’ei mikään’). ”Ei-mikään” ei ole sama kuin ”ei-jokin”, jonkinlainen epäobjekti tai jonkinlaisuuden kieltö. Ei-mikään ei siis määrity negaatiosta käsin, vaan sen juuri on kysymyksen kurottautumisessa tunteuttomaan. Ei-mikään on tällä tavoin ajateltuna ”ei-mikä”³¹. Suomen sanassa helähtää osittaisvastaus kielen ja ei-minkään suhteeseen. Ei-mikä ei salli ei-minkään lähestymistä kysymyksellä, sillä se on itse avoin kysymys. Siitä ei voida kysyä mikä se on, sillä se ei ole.

Lopultakin ratkaisevaa on ei-minkään kokemuksellinen taso, johon kielellinen eittämättä on kietoutunut. Heideggerille ei-mikään on kohdattavissa *Angst*issa ja pitkästyneisyydessä siinä missä itäisissä traditioissa se paljastuu meditaatioissa ja jokapäiväisessä toiminnassa. Vaikka ei-mikään takaa Heideggerin mukaan ”olemisen transsendenssin”³², toisin sanoen olemisen ulottautumisen itsensä ulkopuolelle, ei-mikään on kaikesta näen-

näisestä mystisyydestään huolimatta täysin immanentti. Se on kohdattavissa ja ajateltavissa jokapäiväisyydessä, ja sen kohtaamisesta uuttuu sanoja. Ei-mikään ei ole abstrakti tai mykkä: se vastaa riippuen tavasta, jolla sitä kutsutaan ja koskee kuten kosketetaan. Yksi näistä tavoista on Heideggerin luennon loppu, jossa metafysiikan peruskysymys näyttäytyy uudessa valossa:

”Tälle lähtökohdalle on ratkaisevaa: ensinnäkin antaa tilaa olevan kokonaisuudelle, toiseksi päästää irti ei-mihinkään, mikä tarkoittaa vapautumista epäjumalista, joita jokaisella on ja joita salakavalasti vaalitaan; ja viimeiseksi antaa tämän epävarmuuden liikkua vapaasti, jotta se palasi

metafysiikan peruskysymykseen, johon ei-mikään itse pakottaa: Miksi on ylimalkaan olevaa ja ei pikemminkin eimitään?”³³

Näin Heidegger viitoittaa tietä kohti vapauttavaa eimitään, jonka varaan mielekkään olemisen merkitys voisi nihilistisenä aikana rakentua. Alkuperäisen luennon jälkeiset vuosikymmenet riittävät osoittamaan, että tämä polunpää jäi merkitys- ja kokemuskielteisen modernisoinnin jalkoihin. Tästä syystä Heideggerin osoittama polku on kenties muuttunut entistä vaarallisemmaksi ja eksyttävämmäksi. Väliäkö tuolla. Se on ikivanha ja yhä avoin.

Viitteet

- 1 Tätä artikkelia voi lukea esipuheena käännökseeni Heideggerin *Mitä on metafysiikka?* -teokseen. Teksti ilmestyy lehdessä, koska Heideggerin perikunta on kieltänyt kääntäjien johdantojen liittäminen itse teoksiin.
- 2 Petzet 1993, 12–13.
- 3 Heidegger astui luentonsa myötä Freiburgin yliopiston professorin virkaan, Edmund Husserlin oppituoliin.
- 4 Heidegger 2010, 30–31.
- 5 Heidegger 2010, 43; Heidegger varustaa logiikka-sanan usein lainausmerkein painottaakseen, että kyse ei ole universaalista, kaikkialla ja kaikkina aikoina pätevästä logiikasta, vaan että hänen aikansa 'logiikka' on vain yksi vaihtoehtoinen ajattelun muoto.
- 6 Heidegger 2010, 64, viite 56.
- 7 Substantivoimisen vuoksi käännös on nimenomaan väliviivalla, ilman sitä se toisi mieleen pelkän kiellon, mikä on Heideggerin idean vastaista.
- 8 Heidegger 2010, 33.
- 9 Tavanomainen verbi *vernichten* – tuhota, hävittää – kuuluu *nichten*-sanassa.
- 10 Ks. Heidegger 2010, 46; Hegel 1985, 59.
- 11 Vielä alkuperäisessä luennossa ei-mikään on metafysinen ajatus, mutta johdannossa ja jälkisanoissa, samoihin aikoihin kuin Heideggerin suhtautuminen metafysiikkaan käy yhä kielteisemmäksi, myös ei-mikään muuttuu ei- tai ametafysiseksi ajatukseksi. Parhaiten tämä muutos ilmenee vuoden 1949 johdannon lopussa, jossa Heidegger ehdottaa ”luennon lopun ajattelemista uudelleen” (Heidegger 2010, 26).
- 12 Kolmannenkin hän tosin mainitsee, harmittavan lyhyesti: se on ilo rakastetusta ihmisestä.
- 13 Heidegger 2010, 40.
- 14 Heidegger 2010, 60.
- 15 Heidegger 2010, 44.
- 16 Käännöksessä käyttämäni uudissana 'kohtolo' on *Daseinin* tapaan jaettavissa

- kahteen osaan. 'Koht' viittaa paitsi paikkaan, kohtaan ja jotakin kohti olemiseen. 'Olo' vuorostaan on suomen omaperäinen johdos ikivanhasta olla-verbistä. Samalla kyse on kohtalosta, johon Heideggerin termi myös osaltaan viittaa.
- 17 Heidegger 2010, 52–53.
- 18 Ks. Friedman 2000, ix–x.
- 19 Backman 2004, 201.
- 20 Janicaud 2008, 25.
- 21 Heidegger 2010, 10.
- 22 Jüngerin ja Heideggerin kirjeenvaihto alkoi vuonna 1949, ja *Zur Seinfragen* ensiversio *Über "die Linie"* kirjoitettiin kirjeeksi Jüngerille 1950.
- 23 Heidegger 2010, 58.
- 24 Petzet 1993, 12.
- 25 Yksi heistä oli kreivi Kuki (1888–1941), joka kirjoitti ensimmäisen Heidegger-monografian Japanissa.
- 26 Heidegger 1965, 6.
- 27 May 1996, ks. eritoten luku yksi.
- 28 May 1996, 21.
- 29 Ks. mystikoiden ei-mistä Maria Valkaman artikkeli tässä lehdessä.
- 30 Huomattakoon kuitenkin, että taolaisuus ei jää Heideggerilla kokonaan vaille mainintaa. Esimerkiksi *Das Wesen der Sprache* -esseessä (1957) Heidegger esittää, että *tao*, siis tie, on vaihtoehtoinen ja unohdettu logoksen kaltainen perusta, jonka järjen (*Ratio*) logos on onnistunut peittämään alleen, ks. Heidegger 1985, 187.
- 31 Tämän ilmaisun lähetyvillä lymyää heideggerilaisen perusteettoman perustan eduskuva, Angelus Silesiuksen runon ruusu, joka on *ohne Warum*, ”vailla Miksi-kysymystä”, ks. Heidegger 1997, 86.
- 32 Heidegger 2010,
- 33 Heidegger 2010, 49.

Kirjallisuus

Backman, Jussi. Todellisuuden kielteisyyttä: Heidegger, Carnap, Parmenides. Teok-

- sessä *Kielto*. Toim. Heta Gylling, S. Albert Kivinen & Risto Vilkkio. Yliopistopaino, Helsinki 2004, 199–208.
- Carnap, Rudolf. Überwindung der Metaphysik durch logische Analyse der Sprache. *Erkenntnis*. Vol. 1 No. 2, 219–241. 1932.
- Janicaud, Dominique. Toward the End of the "French Exception"? Teoksessa *French Interpretations of Heidegger: An Exceptional Reception*. Toim. David Pettigrew ja François Raffoul. SUNY Press, New York 2008.
- Friedman, Michael. *A Parting of the Ways: Carnap, Cassirer, and Heidegger*. Open Court, La Salle 2000.
- Hegel, *Wissenschaft der Logik. Erster Teil: Die Objektive Logik. Erster Band: Die Lehre vom Sein* (1832). Toim. Friedrich Hogemann ja Walter Jaeschke. Felix Meiner, Hamburg 1985.
- Heidegger, Martin. Briefwechsel mit einem japanischen Kollegen, *Begegnung: Zeitschrift für Literatur, Bildende Kunst, Music Und Wissenschaft*. Vol. 1, No. 4, 2–7. 1965.
- Heidegger, Martin, *Das Wesen der Sprache*. Teoksessa *Unterwegs zur Sprache*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1985.
- Heidegger, Martin, *Der Satz vom Grund* (1957). Neske, Stuttgart 1997.
- Heidegger, Martin, *Zur Seinsfrage*. Teoksessa *Wegmarken*. Klostermann, Frankfurt am Main 1996.
- Heidegger, Martin, *Mitä on metafysiikka?* (Was ist Metaphysik?, 1929). Suom. Antti Salminen. niin & näin -kirjat, Tampere 2010.
- Petzet, Heinrich Wiegand, *Encounters and Dialogues with Martin Heidegger, 1929–1976* (Begegnungen und Gespräche mit Martin Heidegger, 1929–1976, 1983). Käänt. Parvis Emad & Kenneth Maly. The University of Chicago Press, Chicago 1993.
- Steiner, George, *Heidegger* (Heidegger, 1978). Suom. Tere Vadén. Gaudeamus, Helsinki 1997.